

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díjaszáz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-knál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Konventünk közelebbi üléséről.

Egyházkerületeink újra érintkeztek, értekeztek s közös megállapodásra jutottak; a találkozás szívélyes, testvéries volt, a köz benyomás kellemes, a megelégedés általános. Ez szép eredmény egyelőre s kedvező nyitány a reménybeli jövőhöz. A barna árny, mit előre vetett az aggodalom a konventre, ideiglenes párázatként szétfoszolt s remény csilláma vet előfényt az egyezőségre jutás munkájára. Bár valósulhatna az országos zsinat, egybeforrasztó kapocs gyanánt, valósulhatna szilárd alapon, s úgy hogy az 5 test egy testté lenne, egy lélek benső uralmával!

Epen 300 év előtt, 1577. tartatott őseink által a váradi közszinat, melyben az „Articuli minores“ című rövidebb kánonok szerkesztve és elfogadva lettek Gönczi Kovács György debreczeni lelkész és szuperintendens közreműködésével; a tiz év előtt készült „Bővebb czikkelyek“ lelkét, kivonatát foglalták tömörítve egybe. Akkor nem gyülekezhettek a dunamenténi egyháztestek oda, más király, más törvény alatt élvén, mondhatni más országba esvén. Ma már egy ország, egy király, egy törvény alatt élünk polgárilag, nemzetileg... s hogy egy legyünk egyházzilag, szervezetileg, törvényileg, ime e magasztos célra tétetett meg a most ülésezett konventen a közeledő lépés. Az állami és hazai egység vonja, sürgeti maga után a reformátusok kormányzati egységét is. Kérdés, megért-e erre korunkban s 300 év után a magyar kálvinizmus?

Az érdemben őszült elnök, a ki 50 év óta szolgálja az egyházat s ez egyik, tán legszebb világló ékköve, a konventet megnyitó beszédében kifejezte, hogy félszázadi tapasztalata szerint „nem vala időszak, melyben annyira egyhangulag s mintegy ösztönszerűleg nyilvánult volna szorosabb egyesülésünk szükségérzete, mint napjainkban.“ Való igaz!

Az „ösztönszerű“ szó igen találó; az életre való intézetek, testületek ismertető jele az, hogy bensőleg feltámad keblökben a „mit cselekedjünk“ sarkkérdésre adandó válasz: egyesüljünk, egyesítsük az erőket! — Ha kerületeink érzik e szükségét, kezesség a jövőhöz. Vajha a szo-

rosabb egyesülésnek ne állná útját a particulárizmus, a kerületeskedés túlhajtása, a helyi érdekek megcsontosulása a köz, a nagy egész rovására. — Egy másik tekintélyes fő is hangoztatta: „soha ily kedvező körülmény nem volt zsinatra.“ Az aggálynak csakis egyetlen nyilvánosságra jutott dissonans hang adott kifejezést, kérdvén, „vajjon czélszerű-e jelen viszonyok közt a zsinat?“ Nem mélyezzük mit érthetett az aggályoskodó a „jelen viszonyok“ alatt. Csak azt jegyezzük meg, valamennyi korábbi zsinatunk sokkal nehezebb viszonyok közt tartatott, s mi több az idők zordabbak valának. Csak a politikai pártoskodás váltakozó színeit vessük el, midőn a minden politikai pártot a lelki ország békés kebelébe ölelő vallási s egyházi társaságunk újra alkotását czélozzuk, — s a „jelen viszony“ elveszti éles jellegét. Az egyház iránti forró szeretet lángja előtt lidérczi halvány fényként kell elhomályosulni a politikai s anyagi érdekeknek. Kormányok, sőt országok tűntek s enyésztek el; az egyház pedig, ha hű magához és láthatlan fejéhez, túléli a sodró viharokat. A Castaldo, Básta-Barbiáno, Szelepcsényi-Karaffa korszakok sötét tervei s politikája, nagy károkat okozva bár, elviharzottak, míg a magyar ref. Sion „megfogyva bár, de törve nem“ — hat és él. Csak a tagokban legyen meg az új életfeltételek megragadásához a törhetlen akarat, s a lan-kadatlan tenni tudás, a siker nem maradand el.

Tisztán fel kell azonban fogni egyházunk történetileg öltött jellegét, mivoltát. Autonomiánk nagymérvű birtoklása mellett is mi függetlenül „szabad egyház“ — mint nevezik a külföldi autonom, független egyházakat újabb időben, még nem vagyunk. Történetileg nem fejtünk még ide. Magunk elismertük a királyi legfőbb felügyeletet, királyi szentesítést; igénybe vesszük a világi kar támaszát (p. o. egyházi adóbehajtás stb. eseteiben); élvezünk államssegélyt (p. o. portómentességet hivatalos levelezéseknél stb.); lét- s kormányjogunkat békekötések, országos törvények biztosítják stb. Mig az újabb keltű „szabad egyház“ jellegét fel nem öltjük, addig az állam és egyház közti viszony nagyban „tanulmányozandó“, tisztázandó, fenn is tartandó s az államhatalom felügyelet joga „kétségbe nem

vonható". Korunk egyik nagy kérdése: „teljes elválasztása az egyházaknak az államtól“ a „szabad egyház a szabad államban“ hangzatos tétel, itt Európában, még nagyon sok főt, kabinetet, gyűléseket fog foglalkoztatni. — Államjogi viszonya egyházunk s iskoláinknak, úgy látszik, mostanság, s egy magunk által, meg nem változtatható.

A hangoztatott „egység“ egyesülés, „országos egyházi szervezet alulról felfelé“ egy nagy szirt által fenyegettetik. A konventen ugyanis többen erősen mutogattak multunk szakadozott korának kedves, mert megszokott, vívmányára az „egyházkerületek autonomiájára“, ennek határán túl ne menjenek a zsinat határzatai, „csak a közös dolgokra hozatnék megállapodás“, „a zsinaton csak oly dolgok vétessenek fel, melyeket más úton elintézni nem lehet“ stb. ily tételek ismételtettek többek által. Némi leg hasonló követelmények, mint milyenek valának a régi megyékéi a parlamenti alkotmány nyal szemben .. ismétlődnek nálunk is. Ha zsinatot akarunk, legyen az teljhatalmu, magunkra nézve szuverén, s ne öt ország (kerület) delegációja. Kitől féltjük azt a határon túl óvni akart kerületi autonomiát? saját magunk által alkotott s magunk által választandó parlamentünktől, országos zsinatunktól? Ha magunktól is félünk, akkor ne egyesüljünk. Mihelyest egységes országos szervezetünk lesz, a kerületek nem lehetnek oly autonomok, mint eddig valának, míg 5 test valánk azaz vagyunk. Erdély úniálván Magyarországgal, únió előtti régi intézkedési jogköréből áldozni kellett, különben az únió alig lett volna több névlegesnél.

Vajjon akkor is erőködjünk 5 központi főiskola, kollegium fentartásában, ha zsinatilag egyesültünk? vagy könnyítsünk nagy, bár édes terheinken, s közegyezés utján 3 főiskolára vonjuk össze, hogy így ezek magasb tökélyre fejlesztessenek? Ha a zsinat, azaz, magunk egyetemének ily kérdésekbe nem adnánk jogot a kerületi autonomia czégje alatt, szegényes lenne az az egyesülés, a virágzás elővarázsolhatóságának kulcsát kicsavarnók kezéből. — Az iskola ügy roppant fontosságu kérdése, nem annyira csak kifelé, mint befelé való oldalról fogva fel, a zsinat magasztos intézkedése körébe fogandó, mert különben szétforgácsolt anyagi, erkölcsi és szellemi erőkkkel az iskolatéren nyomorogni és vánszorogni fogunk. — „Századokon“ át azért fejlett s bizonyult „üdvös“-nek a kerületi autonomia, mert országunk is szétszakadt állapotban volt egész az Erdélylyel való legujabb únió koráig, — és másképp nem is igen lehetett a fejlődés. De ha más viszonyok közt nem kellett volna 5 független kerületnek alakulni, bizonyára az egység fejlődött volna ki más, szinte üdvös mozzanatokkal.

Én az országos zsinatot rendes szervnek, a legfelsőbbnek óhajtván, széles jogkörrel, a milyen az a valódi zsinatprezsbiteri alkotmányban, s ez okon, a merev és túlhajtott

kerületeskedést a szerint módosítandónak. Körszakosan rendesen előforduló teljhatalmu zsinat szegény egyházunkat gazdagabbá, virágzóbbá és hatalmasabbá teendi. Mikor nem ülésezik a zsinat, a zsinati bizottság, mint felelős testület működjek helyette és nevében s hajtsa végre a végzéseket. Természetesen csak ily körü zsinat előtt hozhatunk áldozatot. Ha csinálunk valami jót, csináljuk azt egészen, mint a XVI-ik század puritánai, kiket általában így jellemeznek: „Ők nem tettek semmit félig.“

Ha azonban félig akarna menni a mai ivadék s „főkormányzó testülettel“ vagy „állandóan beillesztendő konvent“-tel megelégednék ... akkor méltó az idegenkedés a teljhatalom adástól, felsőházszerű oligarchikus intézménynyé nőhetvén ki a konvent, vagy fő büró magát. — A magyar alkotmányos nemzet, alkotmányozó és alkotmányosan működő közzsinattól nem fél, sem nem vonogathatja magát.

A tiszántúli javaslat óvatossággal van szerkesztve legtöbb részében, bár bizonyos radicalismus is van benne.

Készítették azonban bármily pompás, pontos, minden részleteiben egybevágó szervezet alulról felfelé, még az csak keret, alak lesz, s ha egy hit, egy szeretet és egy remény nem hatja át a bensőt, az élő köveket, a lelkeket: soká és állandón díszelni nem fog, mert az egyház nem pusztá organizmus, és jogok raktára, hanem isteni életintézmény, oly ház, mely Krisztusra mint örök kősziklára építendő, különben megütköznek benne a habok és eltemetik.

B. F.

A jog és igazság érdekében.

Czelder Mártonnak e Lap 46-ik számában az ombodi egyházjogi kérdésre vonatkozó cikke téves felfogást s valótlan állításokat tartalmazván, kényszerülve vagyok ellene tiltakozásomat már csak azért is közzétenni, mert hallgatásommal helybenhagyni látszanám a ferdtéseket.

Én tárgyilagosan, összevontan, de híven elmondtam az ombodi ref. egyház prezsbiteriumának esetét, nem azért hogy azt a legfőbb polgári hatóság elintézése után valakinek, annyival kevésbé hogy Czeldernek magas bírálata alá terjeszsem, hanem azért, mert ez eset alapját képezte egy egyházkerületileg megvitatandó elvi, vagyis közérdekű egyházjogi kérdésnek, a melyre vonatkozó határozat nemcsak az ombodi egyházat, hanem az egész egyházkerület minden egyházát kötelezni fogja. És így tévesen van Cz. által az ombodi egyházjogi kérdés czégje alatt bemutatva.

Eddig hogy volt-é joga egyes ref. egyháznak saját statutumát a nélkül, hogy felső egyházhatóságilag külön megerősítést nyert volna, érvényesíteni, e felett semmi kétség nem volt és nincs, és semmiféle törvényünk nem tiltja; de hiszen ez presbyterial-synodale kormányformánk alap-

elveivel is csak így egyeztethető meg, — és így a multra a ki ezt tagadja, tagadja egyszersmind alkotmányos jogunkat is. Egyes prezbitériumok ítéletének ellenőrzésére ott volt a két felebbezési forum, az elégtelen fél ügyét mindig felebbezhetette. — Hogy a jövő mit szül, s a zsinat minő alkotmányt állapít meg? azt, ha élünk, meglátjuk, addig, tagadhatatlan hiányos, de olyan, a milyen törvényeinket gyakorolni jogunk van, védeni kötelességünk.

Hogy Cz. mint myilatkozott ez ügyről az egyházmegyei gyűlésen, azzal nincs mit dicsekedni, mert véleménye viszhangot nem keltett, egymagában maradt. Az pedig épen rágalom, hogy az egyházmegye az ombodi lelkésznek eljárása, illetőleg a hivatalt sértő kifejezései felett nem helyeslését mondotta ki, mert az egyházmegye sem ezt, sem a 20 frt bírságot nem is tárgyalta, mivel én előre kijelentettem, hogy ezen kérdéseket az illetékes polgári hatóság által fogom orvosoltatni, a mint meg is történt, s a minisztérium megsemmisítette. — Hogy pedig nem szerencse és felületes vizsgálat után semmisítették meg a polgári hatóságok jogtalan és illetéktelen határozatai, bizonyítja a nm. belügyminiszter urnak 33044. számú sajátkezűleg aláírt végzése, melyben különösen kiemeli, hogy „tüzetesen átvizsgálván az egész ügyet, a vallásügyi miniszterrel egyetértőleg állapította meg feloldozó határozatát.“ — Igaz, hogy az egyházmegyén két világi egyén helyeslőleg szólalt fel a bírságolás mellett, s úgy látszik hogy Cz. is bár hallgatólagosan velők egy véleményen volt, de három emberből állott-e az egyházmegyei gyűlés? a 27 lelkész s a gyűlés többi tagjai nem tiltakoztak-é az egyházi jogsértés ellen, s nem ily értelemben hozattak-e meg az egyházmegyei gyűlés végzése? tessék megolvasni, most jött ki a sajtó alól, hol van abban egyetlen szó a bírságról és sértő kifejezések nem helyesléséről?

Cz. azt mondja, az egész ügy onnan eredt, hogy a szolgabíró nem értette, a lelkész felhevülten irt ez ügyben. — Az elsőre felel a miniszteri fentebb hivatolt határozat, mely azt mondja, hogy: „a szolgabírónak kötelessége lett volna az illető egyháztanácstól, vagy a lelkesztől mint annak elnökétől felvilágosítást kérni, vagy az ügyet egyenesen az esperesti hivatalhoz utasítani.“ Azt vélem, a ki köztisztviselő akar lenni, tanuljon törvényt, ne legyen semmiből szolgabíróvá, — ha a törvény nem tudása nem menti fel az utolsó műveletlen embert sem, a szolgabírónak nézzük el? — A másik állításra, hogy én ildomosan és helyesen irtam-e a jogsértő szolgabíróhoz, elég annyit mondanom, hogy leveletem épen a nálam levő nt. egyházlátogató küldöttség előtt felolvastván, esperest ur azt egészben jóvá hagyta, látogató társa pedig ezen kifejezéssel éle: „ehhez egy szó sem kell több, de egy szót sem kell belőle kihagyni.“ — Az alispán pedig a szolgabíró ellen általam emelt vádakot nevezte nem hivatalt, hanem hivatalnokot és tisztviselőt sértő kifejezéseknek, s tulajdonképen ez lett volna alapja a bírságnak, hanem ez is a többi intézkedés sorsára jutott.

Hogy a cikkemben például felhozott felsőbányai egyház százados szokása még Cz. felfogása szerint törvényerővel nem bír, azt megengedem, — de úgy egyházi mint polgári jogi téren százados usus törvényerejűségét velem együtt minden jogismerettel bíró egyén állítani fogja. Szellemi fölényét igen dícssugaras alakban igyekszik azon állítással föltüntetni, hogy nem volt eset, a mikor az általa hivatott egyén előtte meg nem jelent volna. Ön művelt emberek között van, és mégis valótlanságot állít, mert tanúkkal igazolhatom, hogy a többek között bizony van oly művelt hive, a kit tizszer is hivatott, és soha meg nem jelent. — Nekem erre esetem nem volt a műveletlen nép között, ha lett volna is nem büntettem volna érte senkit; itt a prezbitérium tekintélye volt megvetve, e tekintély sérelme követeli az elégtételt. Vagy ön szerint a prezbitérium és lelkész egy személy sok helyt? biztosítom róla, hogy az én egyházamban sohasem lesz.

Annak a vallási türelmetlenségnek én is szerettem volna békét hagyni, de mikor ott levő bizottmányi tagok azt mondják, hogy ők követelik tőlem azon ügy felebbezését annyival inkább, mert itt nyilvános a vallási kérdés, a hol 4 prot. jogtudós tag ellen 9 róm. kath. nagyrészt jogismeretlen szavaz, e fontos momentumot az ügy ismertetésének keretéből ki nem hagyhattam.

Még az egyházkerületnek is utasítást akar adni Cz. ez ügy mikénti tárgyalására. Bizonyára teljes megnyugvással néznék e tárgyalás elé, ha alphától ómegáig venné is fel az ügyet, de hátlátnan dolognak tartanám, miután úgy egyházam joga, mint hivatali sérelmeim a minisztérium által orvosoltattak, s csak egy lényeges elvi kérdés tartozik belőle az egyházkerületre, s arra van figyelme a minisztérium által is pusztán felhíva.

Végül Czelderrel — Czeldernek én is azt mondom, „minden dolognak meg van a maga határa.“ Legyen határa azon leczkértető sima élű tanácsoknak is, melyeket ön úgy egyházmegyei gyűléseken, mint a Lapokban is sokkal érdemesebb, hasonlíthatatlanul jellemesebb lelkésztársainak arcába csapkod. Ám hajlongjon ön világi kegy, róm. kath. sympathia megnyerése végett úton-útfélen, de azokért jogainkat eladni, ezek védelméért lelkésztársait sérteni, sem jogában nincs, sem nem szabad! Ha a világ azt mondja, hogy én nyers és határozott protestáns vagyok, nem fogom szégyenelni semmi körülmények között, de a kálvinista jezsuitaság vádja tudom hogy nem fog jellememhez közelíteni soha, — és mástól szívesen, de öntől soha semmi téren sem fogadok el tanácsokat.*)

Soltész János.

A „Rauhes Haus.“

(3-ik folytatás.)

A R. H. b e l s z e r v e z e t e, a családi életben alapszik, illetőleg ezt igyekszik reprodukálni. Ez a vezéreszme, mely az egészen átvonul. Kezdetben nem is volt e tekintetben semmi nehézség, a mikor még az alapító volt úgyszólván minden mindenben. Minden dicséret illeti azonban az érdemes férfit, azon sikerdús működéséért, melynélfogva védszelleme tudott lenni a családi, személyes szeretet élesztése, s fentartása által több mint 40 év óta intézetének. Egy ily családot, egy-egy tanító gondozása alatt rendszeren 12 gyermekből álló csoport képez. A gyermek családotól megkülönböztetik a „testvérek“ (tanítók — Lehrbrüder) egyesületét, mit konviktus névvel jelölnek. Az ily család mintaképpül szolgál a gyermekcsaládoknak, hogy ettől az élő példa útján tanulhassák: mit tesz egymással békében, testvéri szeretetben, egymásért élni. Ezen „testvérek“ különben, épen nem valamely rideg felügyelői a gyermekeknek, hanem azokkal együtt élve, velők vannak még játékaiknál is, melyeket ezek részvéte érdekesebbé, és fontosabbá tesz. Való-

*) Mindkét részről több kollégiáltság, testvéri szeretet, tisztelőbb hang és bizalom lett volna, szerény és csekély nézetem szerint, kívánatos a felvett tárgy szellőztetésénél.

Szerk.

*

ban jó hatású az ily látvány, főleg a tanító megközelíthetetlen hatalmasságához szokott ember előtt. A gyakorlati nevelés hatásos tényezője rejlik ebben, az első tekintetre jelentéktelennek látszó intézkedésben. Annak, a ki nevelni akar, és pedig szeretetteljes, vagy javító nevelésre törekszik, nem lehet mindig „ex alto cothurno” beszélni, hanem szükség, hogy oly kedélylyel is birjon, melynélfogva, ha kell, gyermek legyen a gyermekkel, leereszkedjék ahhoz, hogy azt magához fölemelje. Különösen a menházakban mulhatatlan kellék, hogy minden spionszerű örökös eltávolításával, a gyermekkel mindig legyen valaki azok közül, kik őt átalakítani hivatvák. Ily helyeken, a tanítói működésen felül fődolog a jellemképzés, ez pedig a mint tudjuk a nevelésnek legnehezebb, legtöbb tanulmányt, odaadást, s a gyermekkel legtöbb foglalkozást igénylő alkatrésze a „testvérek” feladata, az intézeten kívül, a bentlakó gyermekek szüleivel való érintkezés is. Ismernie kell az ily nevelőnek azt is, hogy minő viszonyok közt élnek a szülék, mily nézetek vannak közöttük elterjedve, vagy mily alapot adtak azok gyermekeik nevelésének; térítői működésök áldással terjed ki, a romlott életű, és szívű szülékre is, a kikkel az érintkezést, azok látogatása s az intézetbe való bevezetése által tartják fenn. A „testvérek” felett állanak az u. n. Oberhelfer-ek, kik mindig lelkesjelöltek s nemcsak a gyermekeknek, hanem egyszersmind a tanító „testvérek”-nek is tartanak — a fensőbb tantárgyakból — előadást.

A gyermekcsaládok, nem kor tanulmány, vagy erkölcsi viselkedés szerint vannak szervezve, hanem minden család különböző életkorú, s kvalifikációju, és foglalkozásu gyermekekből áll, hogy annál élénkebb tevékenységet fejtsen ki irántuk, a szeretet és felügyelet, s együttlétükben a különböző egyéniségekből álló társadalom képe legyen szemlélhető. Azon akadályt pedig, melyet az ujonnan jött növendékek rossz példája, vagy vásott-sága gördítene a nevelői eljárás elé, úgy előzik meg, hogy az ujonczokból novicziátust alakítanak, a mi rendszeren $\frac{1}{2}$, vagy egy évig szokott tartani. Jelenleg a növendékek tíz családot képeznek; melyből kettő a leányoké — Taube — a „testvérek” 6 konviktust alkotnak. Minden család külön házban lakik; a ficsaládok házában vannak a konviktusok is, egy egy főtanító — Oberhelferrel. A leányokra felügyelő nővérek — Schwester — nem alkotnak külön konviktust. Minden családnak, egy-egy jótékonyágáról ismeretes pártfogója — pátrónusa — van, ki aztán a gyermekcsaládok részéről többféle gyöngéd kitüntetés vagy meglepetésben részesül, megjelenik a családok ünnepélyein saját családjával együtt, s gondolható, hogy az áldozatoktól sem vonogatja magát. Felette ügyes, mondhatnám élelmes berendezés ez, mely által a Hamburgban és környékén élő dúsgazdagok, egy ily fontos jótékony intézetnek megnyeretnek. — Mert tapasztalás szerint, a vagyonos embert, leginkább megnyeri az, ha nemcsak aláírás vagy adomány kívántatik tőle, hanem, tevékeny szerep, és működési tér is nyílik előtte.

Az egyes családok lakházában, sem tantermek, sem munkahelyiségek nincsenek. A lakások, étkezés, alvás, s házi dolgozatok készítésére szolgálnak. Tanhelyiségek, és műhelyek külön épületekben vannak. Minden házhoz járul az illető család játszó tere, kertje, melyből minden gyermek részére külön terület van kijelölve, melyben virágot tenyésztenek, s a jövedelem az illető gyermek részére meggyűjtetik, szintűgy minden háznak zöldséges kertje is van, melynek termése az illető család élelmére szolgál. A játék és kerti munka, hogy mennyire előmozdítja a testi nevelés céljait, mondanom sem kell. Általában

itt a testi nevelésre nem közönséges gondot fordítanak, hogy valósítva legyen a „mens sana in corpore sano.”

Minden család egy önálló egészet alkot, meg van saját physiognomiája, szelleme, története. Mindezt hiven tükrözik vissza az egyes családok naplói, melyek együtt véve az egész intézet történelmét alkotják. Minden ház évi története, az intézet alapításának évfordulóján felolvastatik. Mindez arra szolgál, hogy a családi élet, a maga kedélyes, szeretetteljes mivoltában reprodukálva legyen, s az evangyéliomi szeretet és gyöngédség kinyomata legyen meg e kedves gyermekcsaládok életében. Különben az intézet se nem dologház, se nem pusztán iskola, hanem egy oly, a keresztyénség szolgálatában álló intézet, mely a különben elveszendőkből, hasznos tényezőket van hivatva nevelni a keresztyénségnek, és emberiségnek.

A különféle mesterségek folytatásának nincs más feladata, mint az, hogy a gyermek maga legyen képes magán segíteni s a legszükségesebb dolgokat végezni. És ezt itt, a hol annyi külön műhelyben dolgoznak, elégnak tartják, míg nálunk a mindenáron terjesztetni óhajtott házi ipar egyes ágainak a népiskolákba tervezett beerőszakolása által, már-már pusztán mesterembereket akar nevelni egy újabb keletű törekvés. Minden hét végén a tanítók s felügyelők, megtartják az u. n. Arbeits-Conferenz-et, mely átnézi a heti munkálkodás eredményét, s tervet ad a következő héten végzendőkre nézve. A munkás csoportok alakításánál, nincs tekintet a családok szerinti elkülönzésre. Leginkább az asztalos, lakatos, szabó és suszter mesterségek gyakoroltatnak. Kertészet és földmivelés mindenkire nézve kötelező. Az egyes mester-osztályok vezetői szintén a „testvérek” közé tartoznak. Oly egyén, ki a kézi munkát magára nézve lealáznál tartja, semmiképen nem léphet be az intézet tanítói közé. — Az említett mesterségeken kívül, a nyomda és könyvkötészet van gyakorlatban; de ezen ágak már nemcsak a házi szükséglet kielégítésére szorítkoznak, hanem kivitelre is dolgoznak. Ezen osztály művezetője — faktor — és a segédek nem állanak oly összeköttetésben az intézettel mint a „testvérek.” Van könyvkiadó s könyvárus üzlete is — Agentur — az intézetnek, külön üzleti helyiséggel Hamburgban. Különben az itteni kiadványok leginkább Lipsceben jönnek forgalomba. Ezek legtöbbszörre vallásos iratok.

Minden kiállított munkáról, vagy igazításról pontos jegyzék vezetetik, s valóban bámulatos: mennyit képes produkálni ez intézet a tanulásból fenmaradt idő alatt végzett kézi munka által. A felette ügyes berendezés az érdem, hogy nemcsak a házi szükségletek teljesítetnek, hanem még kivitelre is lehet dolgozni s jövedelmet is csinálni a gyermeki munkából. — És mindez a legnagyobb könnyedség és természetességgel, mintegy magától látszik jönni. — Nem hallik itt sehol durva parancsszó, a büntetést feleslegessé teszi a szívélyes bánásmód, a kényszer az örömmel végzett munka, s azoknak példája, kik az intézet organizmusában, a rugókat képviselik. — A munkára szoktatásnak az az áldott eredménye van, hogy az intézetből kikerült növendékek megismerve jókor a munka tiszteletre méltó voltát, képesek és készek arra, hogy kenyerüket saját kézi munkájokkal is megkeressék, s a társadalom produktív tagjaivá lesznek.

(Vége köv.)

Csécsi Miklós.

KÖNYVISMERTETÉS.

A föld és a teremtés bibliai elbeszélése.

(4-ik folytatás.)

Erősségül idézi továbbá Pozzy más népek világkezdet-tani hagyományait, a héber hagyomány gyenge és elferdült vizsgálóját. A hindu hagyomány szerint 360 nap alatt formálta Brahma a világot s egy-egy nap 12 millió év tartamu volt. A persa és etrusk hagyomány szerint hat egyenlő időköz alatt, s mindenik időszak ezer évig tartott.

De felhozzák még a nap időszakul vétele ellen, a 4-ik parancsot is: „megemlékezzél... és megszenteléd azt.“ (II. Móz. XX) Hát — mondják — nem önkénykedés az a szöveg ellen: más értelemben venni a 9-ik, s másban a 11-ik verset? Mint-hogy a hét hetedik napja, melyen nyugodnunk kell, 24 órás: azon hetedik napnak is, melyen Isten megnyugodott, olyannak kell lenni; s következésképpen a hatnak is, melyről egyidejűleg s hasonló kifejezésekkel van szó.

Ezen ellenvetés magát megczáfolja. Hát ki akarta elhittetni, hogy Isten 24 óráig nyugodott s nem több vagy kevesebb ideig? Isten elvégezte hat napon munkáit: azután megszűnt teremteni. Egyedül ezt akarta Mózes mondani: a hasonlat a munka és nyugalom idejének nem tartamára, hanem arányára vonatkozik. Nem azonosság, hanem jelképes viszonyról van szó. Ugyanigy van szó a szombatról III. Móz. XXV. 3. 4.

Azt is mondják, hogy egy hosszú tartamú, hat időszakos egymásutáni teremtés ellenkezik a zsidók teremtésről eszméjével. A zsidók szerint — mondják ők — a Jehovah lényeges tulajdonai: az erő és hatalom; s ennek bibizonyítására egy perc alatt teremt. A teremtés lassu s egymásutáni munkájáról eszme felforgatná s elerőtlenítné a zsidók istenről alapismeretét.

Az állítás, mely ezen ellenvetés alapjául szolgál, csupán feltevés és nem egyéb. Az írás egy helye sem igazolja ezt. Nem lehet alaposan állítani, hogy a biblia szerint a Jehova leglényesebb attribútuma az erő. Ha Isten erős: de főképp szent és könyörülő. Erkölcsi tulajdonai azok, melyek a legélelnebb fényre tündökölnek, melyeket Mózes és a több szent írók gondosan kiemelnek: „M megbünteti az atyák álnokságát harmad... de az őt szeretőkkel irgalmasságot cselekeszik ezeriziglen... Türelmes, mert örökkévaló.“ Tehát mit nyom az, az örökkévalóság nézponyjából, ha ő égy kevéssel több vagy kevesebb időt fordít munkájára? Mennyiben kevesbitheti vagy növelheti az az ő dicsőségét? „Ezer esztendő előtte, mint egy nap s egy nap, mint ezer év.“ Meg akarja váltani a világot? Szabadítót ígér az emberiség bölcsőjénél, épen az eset után más nap; és nem előbb, mint négy ezer év mulva jó el a Jézus Krisztus, s tölt be az ígért. A biblia Istene a természet Istene. Ő renddel és egymásutánt tartva működik, azért, hogy akarata kifejlődését és ígértetei valósulását türelmesen várni tanítson. Innen az írás ama gyakori intése: Várjad az örökkévalót. „Ha az örökkévaló késik, várjad őt.“ Tehát épen semmi alapja az ellenünk tett ellenvetésnek.

V. Fejezet. **Második nap.** „Azután mondta Isten: hogy legyen terjedelem a vizek közt, és hogy az válaszsza el a vizeket, melyek a terjedelmen alól vannak, a vizektől, melyek a terjedelmen felül vannak. És úgy lett. És Isten nevezte a terjedelmet égnek. — És volt este és volt reggel: ez volt egy második nap.“

Mózes itt a gömb fölületén elterjedt alsó, és az ezek fölött függő felső vizek elválasztását állítja elénkbe, mit Isten, a terjedelem által eszközölt, így nevezvén Mózes a léget vagy gőzkört. A szó: rákia, mit Mózes használ, terjedelmet jelent; tehát a lég, ő szerinte, terjedelem vagy kiterjedt dolog. Itt előadja Pozzy a hetven fordítók, a vulgata fordítói és az egyházi atyák tévedéseit, kik ki akarván igazítani e, koruk tudományával egyezni nem látszó helyet, elferdítették azt, fordítván a rákiát (görögül az alexandriai magyarázóknál stereóma) firmamentum és majd nyolczadik égne. Megjegyzti azt is, hogy bár a héber ószövetségben 17-szer fordították stereómának, az újszövetség sohasem használja ezt ily értelemben. Azután Voltaire-t rózza meg a kristály sipkával való elméskedéseért.

VI. Fejezet. **Harmadik nap.** „Azután Isten mondta: hogy a vizek gyűljenek össze egy egyetlen helyre, és hogy a száraz feltűnjék. És úgy lett. És Isten nevezte a szárazt földnek és nevezte a vizek tömegét tengernek. És Isten látta, hogy ez vala jó. Azután Isten mondta: hogy a föld csiráztasson zöldséget, maghozó füvet, gyümölcsstermő fákat, az ő nemök szerint, hozván gyümölcsöt, melyben van az ő magva a földön. És úgy lett. A föld tehát hozott zöldséget, maghozó füvet, az ő neme szerint, és gyümölcsöt adó fát, melyben van az ő magva, az ő neme szerint. És Isten látta, hogy ez vala jó. És volt este és volt reggel; ez volt egy harmadik nap.“

Tehát a harmadik nap munkája kettős: 1. A száraz kiemelkedik a vizekből s ezek a mélyedésekbe alászállanak. 2. Kezdődik a földön az élet a növények megjelenésével. Megjegyzendő, hogy itt nincs szó a vízi vagy tenger alatti növényekről; ez az első nap munkája volt, midőn Isten szelleme lebegett a vizek színén. Megjegyzendő az is, hogy a növények nem a már létező elemek egyszerű, a működő törvények szerinti átalakulásának, hanem Isten egyenes és tényleges közbejöttének eredményei. Valamint az is nagy figyelemre méltó, hogy Isten teremtette azokat az ő nemök szerint. Tehát nem lassu és fokozatos módosulás, hanem Isten mindenható akarata ténye által lettek a különféle növények s plánták.

VII. Fejezet. **Negyedik nap.** „Azután mondta Isten: hogy legyenek az ég terjedelmében világítók, hogy elválasszák a napot és éjet; hogy szolgáljanak jelekül és legyenek szabályozók az időszakokra és napokra és évekre nézve, és hogy azok legyenek világosítók az ég terjedelmében, hogy fényljenek a föld felett. És úgy lett. Isten tehát csinálta a két nagy világítókat, a nagy világítót, hogy elnököljön (a francia kitétel présider au jour, kormányoz, igazgat kifejezést is tesz, Kámori „a nap uralkodójával“ kitéllettel fordítja. Szerk.) nappal, és a kis világítót, hogy elnököljön éjjel, és a csillagokat. És Isten kibocsátotta azokat az ég terjedelmébe, hogy fényljenek a föld felett és elnököljenek nappal és éjjel és elválasszák a világosságot és a sötétséget. És Isten látta, hogy ez vala jó. És volt este és volt reggel; ez volt egy negyedik nap.“

Láttuk, hogy a nap, hold és csillagok ama kezdetben teremtettek, melyről mondja Mózes, hogy akkor Isten teremtette az eget és a földet. Tehát itt nem lehet szó az ő sajátlagos teremtéséről. S ezért Mózes nem mondja, hogy Isten a negyedik napon teremtette a napot, holdat és csillagokat; hanem csupán hogy Isten mondta: hogy legyenek világítók és Isten csinálta a világítókat. A kifejezési mód a figyelmes vizsgáló előtt egész világosságba helyezi, hogy ezen égi testek már léteztek, és Isten negyedik napi munkája egy-

szerűen az volt, hogy ezeket föltűntette aképen, hogy elválasz-
szák a napot az éjtől, és legyenek (a mi eddig nem voltak) je-
lekül és szabályzókul az időszakok, napok és évekre nézve. Ha
szorgosan megnézzük a szöveget, látni fogjuk, hogy Mózes el-
beszélése ezen túl nem megyen.

A mi azt illeti, hogy Mózes a napot s holdat két nagy
világítóknak nevezi: a szent szerző azért szól így, mivel
az emberi nézpontra áll, s alkalmazkodik a látszat nyelvéhez,
mely egyedül érthető olvasói előtt, és a mely állandóan is igaz
marad. Azt akarnánk — mond Pozzy Gaussen után — hogy a
biblia úgy beszélt legyen mint Newton Izsák? Hanem, ha Isten
úgy fejezné ki magát a természet tüneményei felett — nem
mondom, a mint ő azokat látja, hanem a mint azokat a jövő
századok tudósai láthatandják: akkor maga a nagy Newton
sem értett volna abból semmit. — A testek tulajdonságai s a
jelenetek mind úgy tünnek fel előttünk, mint oly valóság, mely
helyett idő múltán a messze előhaladott tudomány mindig mást
állít elő, a látszat szerinti kifejezés tehát, csak hogy szabatos
legyen, az emberek között bölcselmileg helyes nyelv, s ezt kel-
lett használni az írásoknak.

VIII. Fejezet. **Ötödik nap.** „Azután Isten mondta: hogy
a vizek hozzanak bőséggel csúszó lényeket, melyek életlehellet-
tel bírnak, és hogy repülő lények repüljenek a föld felett és az
ég terjedelmében. Isten tehát teremtette a nagy tengeri ször-
nyeket és minden csúszó lényt, a mely élet-lehellettel bír, hogy
a vizek hozzanak bőséggel, az ő nemök szerint; és minden re-
pülő lényt szárnyakkal, az ő neme szerint. És Isten látta, hogy
ez vala jó. És Isten azokat megáldotta mondván: Növekedjete-
k és sokasodjatok és töltsétek be a vizeket a tengerekben, és
hogy a repülő lények sokasodjanak a föld felett. És volt este és
volt reggel: ez volt egy ötödik nap.“

Első tekintetre látható — mond Pozzy — hogy ezen sza-
vakban a vizekből jövő csúszó- és a légben repülő szárnyas ál-
latokról van szó. Azonban ne zavarjuk össze az előbbieket (mint
fordításaink nagy része) a sajátlagos halakkal. Van a héberben
egy szó, mely halat jelent, és ez a szó egészen más, mint a mi
itt van alkalmazva. Így a 26. és 28. versben Mózes halakról
szólván *d'gathajjam* = „tenger halai“ szóval él; míg a ha-
lakul vett vagy fordított lényeket a 20. versben *serecz*, a
21. versben *tannin*-nal nevezi. A *serecz* szó, melyet
„mozgó állatoknak“ fordítottak, Genesisus szerint „mászó“; a
nefeschajjah „élő állatoknak“ fordított kifejezés pedig
„élet-lehellettel bíró állatok“ jelent; mivel *nefes* ná-
fa s igétől jön, melynek jelentése: „erősen lehelleni“. — A
tannin szónak is, melyet némelyek „halak“-nak fordítottak,
sehol sincs az írásban ez a jelentése. Az írás erre egy szót:
dágáh, többes: *dágim* használ s mindig is ezt alkalmazza,
mint a 26. és 28. versben. A *tannin* „bármely tengeri ször-
nyet“ *quaevis bellua marina* jelent. Fordítják némely magya-
rázók „krokodil“-nak Egyiptomra vonatkozólag (Ezék. XXIX.
3.; XXXII. 2.).

Tehát az eredeti szöveg szerint az, hogy a halak az 5-ik
napon teremtettek, egészen alaptalan. Nem a sajátlag úgy mon-
dott halak s nem csupán a madarak, hanem az élet-lehellettel
bíró vízi- és a repülő szárnyas lények teremtettek az 5-ik na-
pon. Az előbbieket: a nagy tengeriszörnyek *tanninim* ha-
gedólim; és a vízből jövő mászó. A halak is a vízből jönnek
ugyan, de nincs tüdejök s nem lehellenek. Tehát azonkívül, hogy
nem is említettnek, ez elég őket az 5-ik nap munkájából kizárni.

Vége „a szárnyas lények“ 'ó f, nemcsak a madarak, ha-
nem minden állat, a mely képes a légben repülni.

Ezen szöveg — folytatja alább Pozzy — egyike lévén azok-
nak, melyek rosszul értelmeztetnek, a mely aztán a legkomolyabb
nehézségeket szülte a geologia és a bibliai elbeszélés összeegyez-
tetését illetőleg: szükség volt, hogy annak igazi értelmét egé-
szen helyre állítsuk.

Tehát az ötödik napon Isten teremtette a nagy tengeri
szörnyeket, a mászókat, és a repülő lényeket, minden tojó és
léget lehelő átlatokat, de a halakat nem, melyek tojnak ugyan
mint amazok, de lélegző tüdő helyett kopolytúkkal lehellenek.

IX. Fejezet. **Hatodik nap.** Azután Isten mondta: hogy
a föld hozzon állatokat, melyek életlehellettel bírnak, az ő
nemök szerint, t. i. oktalan állatokat és mászó állatokat, és
földi vadakat, az ő nemök szerint. És úgy volt. Isten tehát csi-
nálta a földi állatokat, az ő nemök szerint, és a vadakat, az ő
nemök szerint, és minden lényt, mely mászik a földön, az ő
neme szerint. És Isten látta, hogy ez vala jó.

Azután Isten mondta: Alkossunk (*faisons*) embert a mi
képünkre és a mi hasonlatosságunkra, és a ki uralkodjék a ten-
ger halain, és az égnek repülő lényein és a vadakon és minden
mászó lényen, mely mászik a földön. Isten tehát teremtette az
embert a maga képére, ő azt teremtette az Istennek képére. Ő
azt teremtette férfivá és asszonyvá. És Isten azt megáldotta és
Isten nekik mondta: növekedjete k és sokasodjatok, és töltsé-
tek be a földet és azt hódítsátok meg, és uralkodjatok a tenger
halain és az ég repülő lényein és minden állaton, mely csúszik
a földön. És Isten mondta: Ime én nektek adok minden mag-
hozó füvet stb. És volt este és volt reggel; ez volt egy ható-
dik nap.“

Az állati élet új alakjának teremtésénél vagyunk. A lények
itt már nem a „vízből“ jönnek mint az előbbi periodusban, ha-
nem a „földről“, s nem tojók, hanem élő szülők.

Pozzy itt az eredeti héber szavak: *behémáh*, *remesz*
értelmének hosszasb — de szoros meghatározásával tisz-
tán megállapítja, hogy mik voltak az akkor teremtett állatok, s
kimutatja különösebben világosan, hogy a *remesz* alatt nem
csúszókat, kigyót s gyík-féléket, melyek már az 5-ik napon te-
remtettek, hanem, a lég madaraival ellentétben, alant a földön
mászáló apró emlős állatokat, mint: menyét, nyest, patkány,
vakond stb. kell és lehet érteni. — Mózes korában még az álla-
tok máskint osztályoztattak, mint később. Sőt még a 16-dik
század naturalistái is az apró négy lábu emlősöket mászó vagy
csúszó állatoknak nevezték.

Tehát Isten a hatodik nap kezdetén teremtette a barmo-
kat, az apró mászni látszó és a vadállatokat. Hanem a teremtés
királya még nem jelent meg. — Ez a hatodik nap végső mun-
kája volt.

„Azután Isten mondta: alkossunk embert a mi képünkre
stb.“ — Itt feltűnik: 1. Hogy Isten művei közt az ember volt
az utolsó... a teremtés lépcsőjén a legfelsőbb. 2. Hogy bár az
emberek és állatok a teremtés ugyanazon periodusában jönnek
elő, de nem épen azon egy teremtői tény hívta őket a létele-
re; mintha amaz ennek fejleménye volna. És hogy minden tévely
kikerültessék: Isten nem mondja, hogy „legyen ember“, mint
előbb mondta: „legyen világosság“ stb. sőt mintegy gondolko-
dik, magával titkos ünnepélyes módon tanácskozik, mondván:
„teremtsünk embert a mi képünkre.“ 3. Az ember teremtése és
a földi állatok teremtése közt nem volt este, azaz, hogy a foly-

tonosság nem szakadt meg, hanem folyton tartó volt az egymásra következés az emberrel egyidejű s ma is élő, és az ő megjelenése előtt rég elenyészett állatok között. 4. Végre az ember teremtésének módja, nagyon különbözik az állatokétól. Ezek nem ö k szerint teremtettek, külön csoportokban; tehát ezek sem egymásból fejlődtek. Az ember teremtésénél Isten nem mondja, hogy nem ö k szerint, hanem azt, hogy teremtette az embert a maga képére és hasonlatosságára és teremtette férfivá és nővé. Miből következik, hogy ha minden csoportban több nemű állatok vannak is, az embernek csak egy neme van. Legalább ez a biblia állítása. Később — teszi hozzá Pozzy — megvizsgáljuk, hogy mennyiben egyez ez a tényekkel.

X. Fejezet ismétli a II. könyv tartamát, röviden összeállítván a Genesis illető elbeszélését tevő elemeket.

(Folytatjuk.)

K ö n y v e s J á n o s.

B E L F Ő L D.

Felszólalás „A Babonák könyve” czimű műnek védelmére.

Ezen műről az „Evangeliumi Prot. Lap” 47. számában egy lekipásztör oly túlzó és általában alaptalan bírálata olvasható, hogy igazságérzetemnél fogva nem hallgathatom el ellenkező felfogásomat és meggyőződésemet, annyival inkább, mert ama könyv sok oly babonát ostromol, melyek ref. népünk műveltebb részénél is közkeletben vannak, s melyektől azt mint a szellem fekélyeitől, mint megannyi szerencsétlenség okozóitól a műveltebbeknek, az értelmeseknek megszabadítani szent kötelességök.

A jelzett bírálat kemény vádjai közt először az mondatik, hogy „a babonák könyve” a vallást csúfolja. Ha igaz volna e vád, akkor ama könyvet a nép kezébe adni valódi bűn volna. De ama vádat én, főleg protestáns szempontból, igazolhatónak nem találom. Megengedem, hogy a könyv egyes tételei az összefüggésből kiszakítva, a felületes olvasót tévedésbe ejthetik, de azt, ki a könyvet figyelemmel olvassa, annak célját s szellemét felfogja s ebből kiindulva ítéli meg az egyes részeket, egyes tételeket is, s azt, ki a szerző lelkületét is igyekezik felismerni, amolyan tévedés nem érheti. Olvassa el ugyanis e művet bárki is gondnal, figyelemmel, és elfogultság nélkül, azonnal belátja, hogy a szerző vallásos lelkületű egyén, a vallásról komoly tisztelettel beszél. Minthogy azonban ő a babonák gyökérszárait igyekezik felkeresni, állit fel oly tételeket, melyeken az elfogultság megütközhetik. Azon tételt állítja fel ugyanis, hogy a keresztyén vallás némely tanának félreértéséből, s innen eredő túlzásból, sokszor épen rajongásból, a tudatlan nép kebelében származtak és származnak számtalan babonák. Így nézete szerint a csudák hite is befolyással volt a babonák előállítására. — Ámde hogy szerző nem az evangéliumi csudákat, hanem inkább, sőt mondhatni, hogy egyedül a némely ker. egyházakban mai nap is hirdetett, mai nap is előjövő csudatételeket érti és ostromolja, még pedig sokszor kiméletlenül, az mindenki előtt világos és tiszta, a ki nem egyes helyeket kapdos ki értelem és összefüggés nélkül.

Ha a mi egyházunk a búcsújáró helyeken vagy némely templomokban levő szentek képeinek és ereklyéinek csudatevő erejét és csudatételeit hirdetné és tanítaná, ha bizonyos szentek megjelenésében hinne és ezt tanítaná, ha a mi egyházunknak is

volnának stigmatizált szüzei, ha a mi hitnézeteinkkel a köznép babonás véleményekre és cselekvényekre élne vissza s nem inkább azt látnók, hogy ref. népünk a maga babonáit is épen a r. kath. és g. kath. köznéptől kölcsönzi, vagy kölcsönözte, — akkor az irodalommal foglalkozó lekipásztörök méltán felemelhetnék tiltakozó szavakat e könyv ellen s kárhoztathatnák ennek ajánlását, a minthogy a „Religió”, (okt. 31-iki számában) a maga szempontjából méltán tör pálczát felettte, de szerzői súlyos következtetései, vádjai minket vallásos érzületünkben nem sértenek, mert mi efféle csudatételeket nem hiszünk és nem tanítunk, sőt azokat magunk is tagadjuk és ostromoljuk. — Sőt ha igazságosak akarunk szerző iránt lenni, akkor azt is meg kell vallanunk, hogy a fentebb említett csudatételeket is csak azért támadja meg egész hévvel, mert a szegény tudatlan népközt számtalan babona szülőivé, csalások s hamis pénzkeresés eszközeivé lettek, sokakat a becsületes munkától elidegenítettek. S mindezt a szerző számos részint közönségesen ismert, részint új és megrendítő példákkal igazolja. Nem hagyhatom említés nélkül azt sem, hogy a szerző által felemlített és ostromolt, vallásos csudák, jobban mondva csudatételek, s ezekből származott babonák nem protestáns eredetűek.

Vádként hozatik fel szerző ellen az is, hogy „a bibliát, bibliai alakokat csúfolja, az alpha és omega névből gúnyt űz stb.” Nagyon erős vád ez, de alaptalan is. Én ugyanis pontról pontra kijegyeztem e könyvből minden a vallásra vonatkozó helyet, de ezek között egyet sem találtam olyat, mely ama vádat igazolná. Ellenben az én meggyőződésem szerint a bibliát nagyra becsüli, ezt mint az igaz vallás forrását idézi, s a népet is arra serkenti, hogy ebből tanuljon, ennek higgyen. Erre vonatkozólag szabad legyen idéznem a 136. és 137. lapok eme sorait, melyek a fentebb mondottakra is némi világot vetnek: „S hány száz ingyenélő talál, az úgy is száz oldalról kizsebelt szegény népnél oktalan részvételre és hitelre; kik a munka helyett könnyebb dolognak tartják az isteneskedést; s látásokkal és jelenésekkel ámitják a könnyen hívőket egy kis kegyes adományért. Százával terem az olyan csaló, a kiknek álmukban a Megváltó vagy a Mária, vagy valamely szent megjelen; nekik tanítást ad, hogy azt a néppel közöljék. Hány van olyan, a ki fényes nappal isteni szókat hall; s azokkal a könnyen hívőket ámitja. Mások valami égből lehullott levélről hazudnak, a mit leirtak maguknak, s azt kinyomatva jó pénzért sűtik a jó bolondok nyakába. Egy szóval ezer meg ezer útja van annak, hogy a szegény vallásos nép azon része, mely a babonát az igaz vallásossággal összetéveszti, jobbról balra kárát vallja könnyen hívőségének. — Azért nagyon éber legyen az ember, imádja Istenét, szeresse embertársát, mások kárát ne kívánja, a mint ezt a biblia tanítja; de ne higgyen a farkasnak, a mely báránybőrben közelit hozzá; a mint azt szintén a biblia tanítja.”

Csúfolja a bibliai alakokat is, úgy mondatik. A bibliai alakok részint az ó. részint az újszövetségből vannak véve. Egy helyen tagadhatlanul éles felfogással nyilatkozik szerző Ábrahámról, ki egyetlen fiát Izsákot meg akarta áldozni. De az újszövetségi alakok közül tiszteletlenül egyet sem említ sehol.

Mert józan észszel azt csak nem lehet az újszövetségi alakok gúnyolásának tartani, hogy több helyen megrovólag említi fel, hogy különböző betegségekből való felgyógyulásért a kuru-zsolók és más csalók a szegény elámitott betegekkel olyan imádságokat mondatnak el, melyekben az újszövetségi alakok

az Ur Jézus Krisztus, Mária, Szent János, stb. jönnek elő. Ugy gondolom, hogy ama felséges alakokat inkább azok gúnyolták ki, a kik azokat aljas céljaik kivitele végett eszközökül használták fel, nem pedig az ilyen ámitókat megrovó becsületes szerző.

Vége az mondatik, hogy szerző „az alpha és omega névből is gúnyt űz”. — Ez már szánandólag nevetséges állítás, a mint ezennel meg is mutatom. A „Kincésásról” szóló cikkben azt beszéli szerző, hogy a szegény nép kezén bizonyos könyv forog, melyet állítólag valami bajor jezsuita irt volna. — Ezen könyv szerint a föld gyomrában a különböző kincseket az ördögök s a kincsörző főszellem Terophile őrzi. Ezen Terophile bizonyos szertartások és imádságok közt idéztetik, hogy hozzon minden lehető kincset a szerencsétlen kincskeresőknek. Idézés közben a kincskeresők egy úgynevezett Terophile Czirculusban állnak, mely 3 párhuzamos kört képez, s bele ezek vannak írva: Názárethi Jézus zsidóknak királya, Alpha, Omega; Adonai, Theta grammata. Ezen czirculusra vonatkozólag aztán ily megjegyzéseket tesz szerző: „Az Adonai szó, az Alpha, Omega, Theta, de meg az egész abc is, hogy mit keres e czirculusban, azt csak az a világcsaló mondhatná meg, aki legelőször e kört lerajzolta. Alkalmasint egyebet semmit, minthogy az Isten (Adonai) és a kör végtelenségét jelenti. Amennyiben van a szentírásban egy mondás, mely így hangzik: „Én vagyok az Alpha és Omega.” azaz: a kezdet és vég. „Miután tehát a kezdet és vég, mint a körnél, egyben összpontosul; így az Alphát meg az Omegát is belekeverte a könyv csináló a dologba.”

Már most azt kérdem, hogy a „babonák könyve” szerzője micsoda tisztelenséget követett el az Alpha és Omega ellen, midőn a Terophile czirkulust leírja, s az idézett észrevételekkel kíséri, a könyvcsinálót világcsalónak bélyegzi. A ki nekem tehát megmagyarázza, hogy az Alpha és Omega elleni gúnyozás miben áll itt, erit mihi magnus Apolló. Más helyen pedig azok nem fordulnak elő.

Ezek után végre kiemelem azon meggyőződésemet, hogy bár „a Babonák könyvének” vannak is hiányai és kisebb rendű hibái, de ezekkel szemben oly sok és oly nagy előnyei is vannak, hogy a köznépet annak olvasásától megfosztani, a nép józanul felfogott érdeke ellen elkövetett tévesztés és mulasztás lenne.

Joó István.

Tudósítás a pápai h. h. theologiai önképző-körről.

A pápai theologiai ifjuság, felfogva Frankenburg e szavainak értelmét: „a tehetség, melyet a természet az ifju lelkekbe plántált, még csak nyers anyag, melyet dajkálni kell, hogy virágzásra, emelkedésre jusson”, ez évben is szervezte a theologiai önképző kört. — E társulatban iparkodik a theol. ifjuság — habár az ifjusági képző társulatnak is nagyrészen tagjai — lelkét nemes irányu munkásság, az elméleti oldalon a gyakorlati oldallal való czélszerű egyesítése által fejleszteni s az időt czélosan felhasználni, jól tudva, hogy az drága, s figyelembe véve Berzsenyink ezen szavait: „Minden órának leszakasz virágát.”

A társulat megalakulása szokatlanul élénk volt. — Nagytiszteletű Kiss János hittanár ur buzdító beszéde következtében, az ügy iránti érdekeltség szembetűnően nyilatkozott, s az első ülés nem kedvezőtlen reményekre jogosíthatá a figyelmes

szemlélőt. — Mivel a megalakulás egyik lényeges része a tisztviselők választása, helyén találok itt feljegyezni az október hó 22-én történt tisztviselőválasztások eredményét.

Elnökül ismét nagytiszteletű Kiss János tanár urat volt szerencsénk megnyerni, kinek érdemeiről csak azért nem szólok, mert gyenge tollam halvány színezése lenne az ő társulatunk irányában többször s többoldaluan tanúsított tetteinek. Alelnök s főjegyzővé: Csabi Miklós IV. é.; aljegyzővé: Jákói Pál IV. é.; pénztárnokká: Szép Lajos II. é.; könyvtárnokká: Gombkötő Béla III. é. papnövendékek választattak meg.

Megalakulván önképzőkörrünk, most már csak az a fő, hogy az evangéliom magasztos szellemétől áthatva, azon eszmének szolgáljunk, mely a ker. vallást s erkölcsiséget a leghelyesebb irányban mozdítja elő. — Sohasem volt nagyobb szükség a ker. elvű és igazi fogalmának helyes felfogására, mint ma. — Az ifju theologusok is fogják fel valóban hivatásuk nagyszerű voltát s igaz szívvel és lélekkel küzdenek azon elv mellett, mely a valódi vallásos életet szüli magából.

Pápa, 1877. nov. 3-án.

Csabi Miklós,
t. alelnök s főjegyző.

K Ü L F Ö L D.

Az osztrák ev. zsinat.

I.

Az osztrák ágostai és helvét hitvallásu protestánsok f. évi nov. 14-én gyűltek össze Bécsben az egyetemes zsinat (General-Synode) megtartása végett.

A vallásügyi pátens óta a jelenlegi a III-ik zsinat, mely a két felekezetet illetőleg külön istentisztelettel nyitott meg és külön helyen ülésez. Sajnos haladás hátrafelé, miután tudva van, hogy az 1864-ik évi zsinat közösen ülésezett. Sajnos visszalépés, mikor a gyenge osztrák prot. egyház csakis egységes fellépéssel szilárdíthatja meg állását s a mellett külön hitvallási érdekeit is képes lehetne czélszerűen szolgálni.

A tulajdonképi megnyitás mindkét zsinatnál Schmidt Konrád, az egyházi főtanács elnöke által történt beszéddel melyben többek közt, mint egyik örvendetes mozzanatát az utóbbi időnek jelzé azon miniszteri rendeletet, melyszerint Tyrolban szabadon alakulhatnak meg az ev. egyházak, úgy, hogy Innsbruck és Meran akadály nélkül meg is alakultak. Hogy a helv. hitv. 1871-ik zsinat által tett alkotmány-módosítások a legfelsőbb szentesítést nem nyerték meg, hanem, hogy az egyházi főtanács megbízott mindkét hitfelekezetre szóló egyöntetű alkotmánytervezet előkészítésével. E tervezet ugyan el nem készült még, de azért a zsinat elhalasztására nem tartotta magát az egyházi főtanács jogositottnak.

Az ágostaiak gyülekezete áll 43 tagból, hiányzik 2, köztük 3 magyar nevű, mint Kotsy, Lányi, Szepessy. A helvét hitvallásuak gyülekezete számlál 22 tagot; köztük magyar nevű Szalatnay.

Az ág. zsinat első gyűlésén a 86 éves Szepessy János esperes lett a korelnök, ki alatt megejtetett az elnök és jegyző választás. Elnökké lett Schneider Károly morva-

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

Debreczen, 1877. Nyomatotta városi könyvnyomdájában.

E számhoz negyed iv melléklet van csatolva.

Melléklet az „Evangyeliomi protestáns lap“ 48-dik számához.

sziléziai szuperintendens, alelnökké Seeliger Rudolf galicziai szuperintendenciális kúrator, jegyzökké Graf és Lányi.

Azután Dr. Haase esperes indítványára 3 bizottság választása határozott el, nevezetesen: alkotmányi, iskolai és vegyes tárgyú bizottság, melyeknek elseje az első ülésben meg is alakított.

Az ágostai ev. zsinat második ülése nov. 16. d. e. 10^{1/2} órakor Hönell galicziai szuperintendens imája után nyitott meg. Elsőben is:

Az alkotmányi bizottság javaslatára az egyházalkotmány 53. §-a ekként egészített ki:

„Ha valamely rendszerint összehívott gyűlésre a határozathatósághoz megkívántató száma a tagoknak meg nem jelenne, új gyűlés ugyanazon napirenddel hirdethető abban a jelenlevők abszolút többsége jogosítva van végérvényes határozatok hozatalára. E körülményazonban a gyűlési meghívóba felveendő.

Az egyházi választásokat illetőleg felhatalmazatik az egyházi főtanács esetről esetre, hogy érvényes választások kimutatott lehetetlensége esetében, a határozati képességet illető módosított eljárást a választásokra is kiterjeszthesse.“

Másik tárgy volt azon tervény, melyet az alkalmazandó lelkészek megerősítették előtt kiállítani köteleztetnek. — Dr. Haase, mint az alkotmányi bizottság előadója erre vonatkozó formulárét terjeszt elő, melyből kiemeljük a következő passzust: „Ünnepélyesen ígérem, hogy Isten kegyelmi támogatása mellett, a rám bízott hivatallal járó köteleimet legjobb tehetséggel és lelkiismeretem szerint szorgalommal és hűséggel teljesítenem, a szentírás tanát az egyházi hitvallással egybehangzólag, hirdetem és hogy példás keresztyén élettemmel a reám bízott gyülekezetre hatni fogok.“

Marolli cseh német lelkész (ki egyik bécsi papi állomásra aspirál) óhajtaná, hogy „a hitvallással egybehangzólag“ helyett tétessék „egybehangzólag a hitvallás szellemével“ — mi azonban elvetetett.

Azután megválasztott a 9 tagú vegyes bizottság, az osztrák jubilaumi alapszabályainak szerkesztését vevén fel működése körébe.

Azon javaslat, hogy közös kérdésekben hívassék fel közös tanácskozássra a ref. zsinat, — az alkotmányi bizottsághoz tetetett át.

Az ágostaiak 3-ik ülésében ő Felségéhez menesztendő s az ev. egyház hűségét tolmácsolandó küldöttség megalakítása határozott el.

Az egyházi alkotmány módosítását illetőleg a ref. zsinat közös tanácskozássra hivatik fel.

Láng Adolf.

II.

A helvét vallástételt tartó evangélikusok egyetemes zsinata, e hó 14-én a Dorothea Gassén levő ref. imaházban a küldöttségi tagok, lelkészek és szép számu közönség jelenlétében délelőtti 10 órakor Tardy Oberkirchenrath Csel. XV. 28. alapján tartott valóban remek, emelkedett szellemű egyházi beszédével ünnepélyesen megnyitott; második ülését 15-kén tartá, melyben elnök Benesch szuperintendens (Morva-Széziából) jelentést tett a tagok igazolásainak, a bureau által foganatba vett vizsgálata tárgyában; ezek rendben találtak. Ezután kezdetét vette négy bizottság választása; és pedig első az alkotmányozó bizottság az iskolai, 3-ik az interkonfessionalis és más ügyek intézésére, végül a negyedik az egyházi könyvekre nézve választott bizottság, melyek mindenike öt tagból áll. Az

alkotmányozó bizottságba szakelnökül Dr. Buschbeck szuperintendens Bécsből, előadóul Szalatnay J. szénior Csehországból; — a tanügyi választmányba szakelnökül Benesch szuperintendens és előadóul Dr. Böhl Bécsből; — az interkonfessionalis és egyéb ügyek intézésére hivatott bizottságban szakelnökül Opocsenszky Károly szénior Morva-Széziából, s előadóul Dr. Wattermühl Brunner curator Bécsből; — az egyházi könyvek érdekében működő választmány szakelnökül Wessely János szuperintendens Csehországból, s előadóul Dr. Böhl a német, Dr. Nesper szénior, Morva-Széziából, pedig a cseh egyház könyveket illetőleg választattak. Majd Dr. Buschbeck indítványozza, miszerint a császárnak, mint az evangélikus egyház védurának, a helvét vallástételt tartó egyetemes zsinat hódolata és hálája küldöttség által adassék át; az indítvány elfogadtatván, e tiszt teljesítésével a rendezőség megbízott; nem különben azzal is hogy a miniszterelnök, a vallás és közoktatásügyi miniszter, mint szintén az evang. főegyháztanács korábbi elnöke Zimmermann J. és ezen hatóság jelenlegi elnöke Schmidt Konrad a zsinat nevében üdvözlötsenek. Dr. Buschbeck egy későbbi indítványa, — hogy ugyanis a helvét hitvallásu egyetemes zsinat kezdeményezze, miszerint az ágostai és helvét confessio mindkét zsinata egy közös tanácskozmányt alkosson a közös ügyek elintézésére végett, — oly határozott ellenzésre talált s oly oppositót támasztott, hogy maga az indítványozó indítatva érezte magát indítványának visszavonására. A gyűlés elhatározta még, hogy további tanácskozmányaira hirlap tudósítót nem bocsát be.

A mi a zsinat főfeladatát illeti, ez abban áll, miszerint a református egyház számára egy **Agendát** készítsen Johannes à Lasco reform. példánya szerint (ratio ac forma 1550.) Ezenkívül a zsinat működik azon, hogy az egyház autonómiáját az igazi és szigorubb egyházi fegyvelmen létesítse.

Erdő József.

A Gusztáv Adolf-egylet

31-ik nagy gyűlése 1877. szept. 4. 5. és 6-án.
(3-ik folytatás.)

Következett most, mint fő tárgy „szerelem műve“, (Liebeswerk) A központi bizottság 3 egyházat ajánl és bocsát választás alá, hogy azok közül egy ajándékoztassék meg a nagy szerelem-adománygyűléssel.

Dr. Voigt, a központi bizottság tagja, mint előadó, adja rajzát a 3 gyülekezetnek.

1. **Donaueschingen** Badenben. A reformáció korában keletkezett; a schmalkaldi háború után a kapuczinusok izgatása következtében elpusztított. Most 375 lélekből helyben és a környéken 782 lélekből álló egyház 1876-ban avatott fel új temploma, melyhez a német császár haragnak való érczet, Fürstenberg herceg orgonát, a G. A. e. nőegylete 2 sorsjáték jövedelmét, 7354 márkát adományozott. Még 4 ezer forint terheli és paplak is építendő. A szerelem-adomány által e Lázár megnyerné Badenben az önállóság jogát.

2. **Kalk rajnai** Poroszországban. Még 3 évtized előtt két kis búcsújárású kápolnából, 3—4 parasztházból, néhány mullató helyiségből és egy még akkor jelentéktelen gyárból állott. Most 10 ezer lakosa van. Egyike a rajnai tartomány legfontosabb, legnépesebb és legterhesebb szórvány gyülekezeteinek (Diasporagemeinde). Gyors növekedésében számlál 2000 lelket; 1869-ben még csak 496 létezett. Kalktól kezdve 3 mérföld hosszában, 6 polgármester alá tartozó vidék nyulik el, hol szét-

szórvák az evangélikusok. Öthatodrésze a tagoknak alárendelt vasuti hivatalnokokból és munkásokból, $\frac{1}{6}$ rész néhány gyáros és azoknak tisztjeikből áll. A szűk ima-terem miatt vasárnapként 2 istentisztelet tartatik. 45 %-ját az állami adónak, 2400 márkát adózik évenként egyházi czélokra. Paplaka és imaháza építésére 4500 márkát, egy óvoda javára 700 márkát áldozott. A templom, az iskola csekély; — ne engedjük a kívülállókát hazamenni lelki eledel nélkül! 1800 márka hiányzik még. Egy egyháztagnak ajándékozta az orgonát, egy kölni barátnője ez egyháznak ajándékozta a harangokat. A mai szeretet-adomány segíthet rajta.

3. **Kastel-Kostheim** Hesszenben. Innen (t. i. Frankfurtból) könnyen meglátható, Mainznak mintegy elővárosát képezi az ottani széles Rajnán túl. Kastel 4300 és a $\frac{3}{4}$ óra hosszában Rajna mellett elnyúló Kostheim 3000 lelket számlál s még növekedőben van. A mainczi fejedelmek idejében mindennemű ev. mozgalom el lett fojtva. 1803-ben alakult egyházzá 300 lélekkel és Mainznak lett filiája 10 falu ev. lakóival együtt. Képzeltető, hogy kivált a Rajna jegének zajlásakor s általában is mily nehezen volt egyháziilag gondozható. A mainczi püspök **Ketteler** „az ő Loyola lángjaiba mártott papi seminariumával“, üldözve a vegyes párokat, csatlakozásra és védelemre kényszeríté a szétszórtakat. 1858-ban határozták el az önálló egyház alakítását. A G. A. együletnek segélyével ideiglenes iskola alapított s egy theologus ment oda tanítónak. Verna báróné katolikus létére 5000 frtot adott kölcsön s a kamatok nagy részét odaajándékozta az egyháznak. A paphelyettes 4 padlás-szobát kapott, melyekből utóbb kettőt a tanítónak engedett át. 1859-ben felszenteltetett az imaház, mely egy bukott champagnei gyárépületből alakítottatott át. Ez épületet egy derék ev. parasztember 7550 frtért vette meg, de 5 ezer forintja hiányzott mint fent megirtuk s ezt a kath. báróné előlegezés. Szűk iskolai padokba szorulnak a férfiak, a nők üléseiben borús napokon lehetetlen olvasni s romlott a levegő. Egy régi zongora kíséri az éneket harang nem hívja össze a hiveket; nagy ünnepek idején már másfél órával az istentisztelet kezdete előtt jönnek a hivek, hogy helyet kaphassanak. Mindamellet oly nagy a hitbuzgóság hogy jóllehet a polgári anya-könyv már e század kezdete óta van behozva, egyházi keresztelés, esketés és temetés mellözése elő nem fordult, 45,000 frt a szükséglet. Segítenünk kell! mert **Ketteler** püspök e szavára „a Rajna katolikus folyam“ válaszólniok kell Rajna melléki protestáns templomainknak és így **Kastel-Kostheim** ev. temploma tornyának is ekkép: nem, ez német folyam, melyet se Franciaországnak, se Rómának birnia nem szabad!!

Frankfurt Frankfurt, együletünk bölcsője, a te nevednek megemlegettetnie kell mind e három gyülekezet által és forrásnak veendő, melyből mind hármának segítség áradozott. Engedje Isten!

Ez volt kivonatban Voigt előadásának tartalma.

Erre elnök jelenti, hogy a győzendő gyülekezet részére 16,000 márka, mindenik elbukó gyülekezet részére 4150 márka és a győztes után legtöbb szavazatot nyerő egyház részére még azonfelül 85 márka lett bejelentve. Utóbb az ulmi nőegylet által 2 elbukó egyház részére még 85 márka, Speier részéről még 300 márka ajánlatot fel.

A szavazás megtörténvén, **Kastel-Kostheim** 8, **Kalk** 19,

Donaueschingen 98 szavazatot nyert és így ez utóbbié lett a szeretet-adomány.

(Folytatjuk.)

Láng Adolf.

K Ö N Y V É S Z E T.

— A budapesti országos **rabbiképző intézet** szabályzatai. Budapest, 1877. 8r. 15 lap. I. szervezés és tanterv. II. tan- és figyelmi-rend. III. tanári kart illető határozatok. IV. templomrend. V. könyvtárrend. A zsidó theologiai (négy éves) felső tanfolyam tárgyai: 1) szentírás magyarázata, 2) Talmud, 3) szertartásban (Turim, Sulchan-Áruch) 4) Midrás, 5) zsidóktörténete. 6) vallásbölcselet, 7) héber és vele rokon nyelvek 8) hitszónoklattan, 9) neveléstan. Tannyelv részint magyar, részint német, oda kell törekedni (a kiadott miniszteri szabályzat szerint), hogy lassanként minél több tantárgy magyarnyelven adassék elő. — Az összes szabályzatot a vallás- s közoktatási miniszter hagyta jóvá. Első kívánalmunk ez új intézethez, hogy a magyar irodalmat egy terjedelmes héber-magyar szótárral fogja gazdagítani, hittanárai ily mű kezdeményezéssel hézagot pótolandnak hazai irodalmunkban.

— **Jegyzőkönyv** a beregi ev. ref. egyházmegye 1877. július 10—11. napján tartott közgyűléséből ivrét 15 l.

— **Magyar könyvesház** Budapest, 1877. — IV. évfolyam 8., 9., 10. számai és V. évi folyam 1., 2., 3. számai elbeszélések Tóth Kálmántól és Margitai Dezsőtől. Budapest Aigner Lajos. A 3-as füzetek ára 60 kr. Tíz füzetből álló folyam 2 frt.

K Ü L Ö N F É L E K.

— Értésítés. Van szerencsém tudomására hozni az igen tisztelt lelkész és tanító uraknak, miszerint „Gyász és Sirbeszédek“ fölös példányait budapesti könyvkereskedő **Petrik Géza** urnak adtam által és így az ezentüli megrendeléseket egyenesen hozzá intézni kérem. Szegszárd, 1877. november hó. **Borzák Endre**, ref. lelkész.

— **Grant** az amerikai Egyesült Államok prot. elnöke Párisban léte alatt **Mac-Mahon** elnök által lóversenyre hivatott meg, **Grant** nem ment el, mivel vasárnap volt, mert ez az Urnak napja. Ez a kereszttyén jellem!

— **Őszi segélykérés.** Ősi szokás Debreczenben, hogy nov. hóban a főtanodai hittanulók kiküldetnek a város polgáraihoz, házról-házra felkeresni azokat; a bejött kegyes adomány a főiskolai tápintézet javára fordittatik, az idei eredményről követhető „Nyilvános köszönet“ tesz szép bizonyosságot: „Az őszinte hála és köszönetnek sietek kifejezést adni Debreczen város n. é. közönsége előtt az őszi segélykéregetés alkalmával úgy a tanügy, mint különösen e főiskola érdekében tanusított áldozatkészségért. A beadott jelentés szerint ugyanis befolyt a tápintézet részére 504 frt 35 kr, a szolgatanulók részére 156 frt 74 kr. és így összesen 661 frt 9 kr. készpénzben. Terményekben pedig: kétszeres 26 köből 3, 5 véka, vegyes árpa 1 köből 1, 25 v., burgonya 3 v., tengeri kötésben 1351 kötés, tengeri csős 85 véka. Debreczen, 1877. nov. 22. Dr. **Kovács Sándor**, akad. igazgató.“

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.